

บทที่ 4

วัดราษฎร์ที่มีภาพนาฏศิลป์ในงานสมโภชพระราชพิธีต่าง ๆ ที่ปรากฏบนภาพจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัตนโกสินทร์

ในการวิจัยหัวข้อเรื่อง “นาฏศิลป์ในงานสมโภชพระราชพิธีต่าง ๆ ที่ปรากฏบนภาพจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัตนโกสินทร์” ได้ศึกษาคุณภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร ทั้งที่เป็นพระอารามหลวงและวัดราษฎร์ ปรากฏมีภาพจิตรกรรมฝาผนังหัวข้อดังกล่าวที่เป็นวัดราษฎร์มี 2 วัด คือ

1. วัดกันมาตุยาราม เขตสัมพันธวงศ์
2. วัดอ่างแก้ว เขตภาษีเจริญ

1. วัดกันมาตุยาราม

วัดกันมาตุยาราม ตั้งอยู่แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

ประวัติวัดโดยสังเขป

วัดนี้สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2407 โดยนางกลีบ สาครวาสี ได้ถวายสวนดอกไม้ของตนสร้างเป็นวัด ต่อมาพระครูรักษา (กัน สาครวาสี) ผู้เป็นบุตรได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จึงสันนิษฐานว่า เมื่อนางกลีบได้สร้างวัดขึ้นแล้วได้น้อมเกล้าฯ ถวายเพื่อขอพระราชทานนามวัด จึงได้โปรดพระราชทานนามว่า “วัดกันมาตุยาราม” แปลว่าอารามของมารดานายกัน คือ พระครูรักษา

ภาพนาฏศิลป์ในงานสมโภชพระราชพิธีต่าง ๆ บนภาพจิตรกรรมฝาผนัง

วัดกันมาตุยารามมีภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ เป็นภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติฝีมือจิตรกรเอก คือ ขรัวอินโข่ง¹ มีภาพนาฏศิลป์ในงานสมโภชพระราชพิธี ตอนบรมราชาภิเษก (ภาพที่ 38, 39 หน้า 96,98) บนผนังเหนือขอบหน้าต่างตรงข้ามพระประธาน และตอนถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ (ภาพที่ 40 หน้า 99) ภาพระหว่างหน้าต่างห้องที่ 8 ภาพสุดท้ายทางด้านขวาใกล้พระประธาน

¹ ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 2 (กรุงเทพฯ : กองพุทธศาสนา กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2526), หน้า 21.

ตอนพระบรมราชาภิเษก พระเจ้าสุทโธทนะ ทรงจัดพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระมหาบุรุษขึ้นครองราชสมบัติเป็นพระราชแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ และอภิเษกพระนางพิมพาโยธมาราชเทวีเป็นอัครมเหสี แล้วเสด็จสถิตในปราสาททั้งสาม พระมหาบุรุษเสด็จประทับบนราชรถทอดพระเนตรสิ่งต่าง ๆ ในกรุงกบิลพัสดุ์ นอกกำแพงกรุงมีนาถุยศิลป์มหรสพสมโภช ได้แก่ โขน ซึ่งแสดงภายในโรงโขนสองโรง โขนโรงแรกอยู่ทางด้านซ้ายของกำแพงกรุง โขนโรงที่สองอยู่ทางด้านขวาของกำแพงกรุง โขน (ภาพที่ 38 หน้า 96) เป็นโขนโรงแรกอยู่ทางด้านซ้ายของกำแพงกรุงกบิลพัสดุ์ ลักษณะโรงโขนเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาทรงจั่วมุงด้วยจาก มีช่อฟ้าหางหงส์ หลังคาด้านหน้าสั้นกว่าหลังคาทางด้านหลัง หลังคาด้านหน้าแขวนโคม 3 อัน ด้านหน้าและด้านข้างของโรงเปิดโรงโขนยกพื้นทำเป็นเวที เนื้อที่ตองในสามส่วนของพื้นโรง ยกพื้นทำเป็นฉากอีกชั้นหนึ่ง ส่วนนี้ไม่ได้กั้นตลอดความยาวของโรงโขน เว้นเนื้อที่เหลือด้านข้างทั้งด้านซ้ายและด้านขวาเข้ามา แล้วยกพื้นทำเป็นที่นั่งของผู้แสดง ลึกเข้าไปจากที่นั่งวาดภาพฉากสถาตตั้งอยู่ตรงกลาง มีโคมหินและต้นไม้ขึ้นแซมล้อมรอบสถาต ส่วนบนของฉากเป็นภาพห้องฟ้า ทางด้านซ้ายของโรงโขนหลังฉาก มีฉากรูปประตูเมือง ตรงที่ยกพื้นทำเป็นที่นั่งของผู้แสดง มีผู้แสดงซึ่งเข้าใจว่าเป็นพระราม แต่งกายไม่สวมเสื้อ นุ่งสนับเพลา และโจงกระเบน สวมเครื่องประดับกรองคอ กำไลต้นแขน กำไลแขน ศิระษะสวมชฎา ทาตัวสีเขียว ทำทำนองห้อยขาขวา แขนขวายกขึ้นระดับอก มือซ้ายวางอยู่บนหน้าขาซ้ายถือพระขรรค์ขึ้นตั้ง เบื้องล่างตรงข้ามกับพระรามมีผู้แสดงเป็นหนุมานทำท่าคุกเข่าพนมมืออยู่บนพื้นโรงกับผู้แสดงอีกคนหนึ่งซึ่งนั่งคุกเข่าอยู่ข้างขวาของผู้แสดงเป็นหนุมาน ผู้แสดงเป็นหนุมานแต่งเครื่องแต่งตัวลิงสีขาว สวมหัวโขนรูปหน้าหนุมาน ส่วนผู้แสดงอีกคนหนึ่งแต่งเครื่องแต่งตัวลิงสีเหลือง ทำท่าพนมมือ ด้านหลังของหนุมานมีผู้แสดงเป็นพลลิงหนึ่งคนนั่งอยู่ข้างเสาฉากทางด้านขวา ไม่สวมเสื้อ นุ่งโจงกระเบน สวมหัวโขนรูปหน้าลิง นั่งพับเพียบอยู่ ด้านหลังของผู้แสดงเป็นพระราม บนพื้นโรงมีผู้แสดงเป็นพลลิงสามคนนั่งพับเพียบ พลลิงสามคนนี้แต่งกายเหมือนพลลิงคนแรก ด้านหน้าของโรงโขนมีประชาชนคนดูจำนวนมาก ทั้งผู้ชายผู้หญิงและเด็กยืนชมโขน คนดูผู้ชายแต่งกายไม่สวมเสื้อ บางคนมีผ้าคาดบ่า บางคนมีผ้าคล้องบ่า นุ่งโจงกระเบน คนดูผู้หญิงไว้ผมสั้นห่มสไบ นุ่งโจงกระเบน บนพื้นโรงด้านขวาโรงโขนมีเด็กสองคนแต่งกายไว้ผมจุก ไม่สวมเสื้อ นุ่งโจงกระเบน นั่งอยู่บนพื้นโรง ด้านหลังของโรงโขนมีเพิงนั่งร้านสูงระดับครึ่งหนึ่งของโรงโขนสำหรับนักดนตรีบรรเลงเครื่องดนตรีประกอบการแสดงโขน นักดนตรีนั่งบรรเลงดนตรีหันหน้าเข้าสู่เวที นักดนตรีแต่งกายไม่สวมเสื้อ นักดนตรีคนแรกนั่งอยู่ทางด้านขวาของเพิงนั่งร้าน และนั่งพิงเสากำแพงโรงโขนทำท่าเป่าปี่ นักดนตรีคนที่สองนั่งทางด้านซ้ายของนักดนตรีคนแรก ทำท่าตีกลองทัด ทางด้านขวาถัดจากนักดนตรีคนแรกมีผู้ชายนั่งหันหลังพิงขอบเพิงนั่งร้าน นั่งหันหน้าตรงข้ามกับผู้ชายอีกคนหนึ่งซึ่งนั่งถัดจากนักดนตรีคนที่สองมาทางด้านซ้าย ผู้ชายสองคนนี้อาจเป็นนักร้องนักพากย์เจรจาในการแสดงโขน

ภาพที่ 38 โจน (ภาพวาดอนิเมชัน) ทูตประวัติคอนบรมราชาภิเษก ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดกันมาตุยาราม เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

ผู้แสดง ตัวละครมีพระราม? หนุมาน เสนาถึง พลถึง

เครื่องแต่งกาย พระรามแต่งอินเครื่องตัวพระสีกายสีเขียว หนุมานแต่งเครื่องตัวถึง สวมศีรษะรูปหนุมาน เสนาแต่งเครื่องตัวถึง สวมศีรษะรูปถึงไม่ทราบว่าเป็นตัวละครใด พลถึงแต่งกายเป็นถึงนุ่งโจงกระเบน

เรื่องที่แสดง โจนเรื่องรามเกียรติ์ ไม่ทราบว่าคอนใด

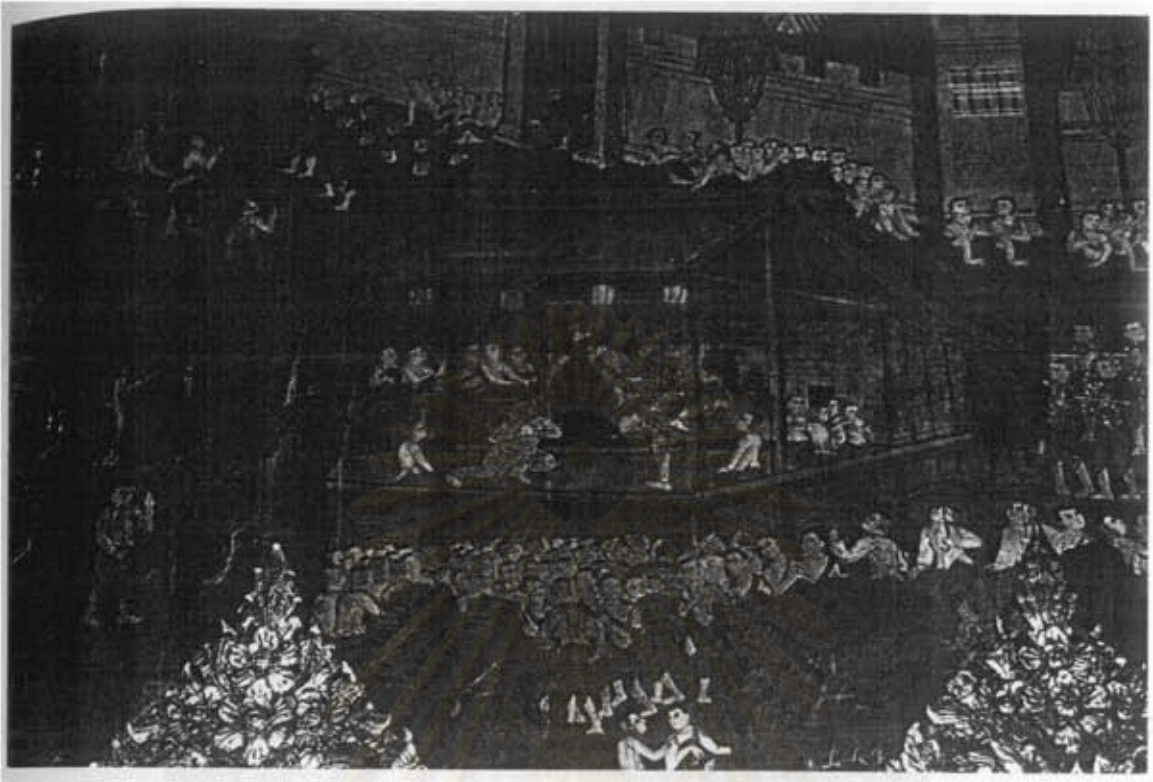
เครื่องดนตรี มีนักดนตรีนั่งตีกลองคนหนึ่ง และนักดนตรีอีกคนหนึ่งเป่าขลุ่ย

โอกาสการแสดง คอนบรมราชาภิเษกมหาบุรุษ

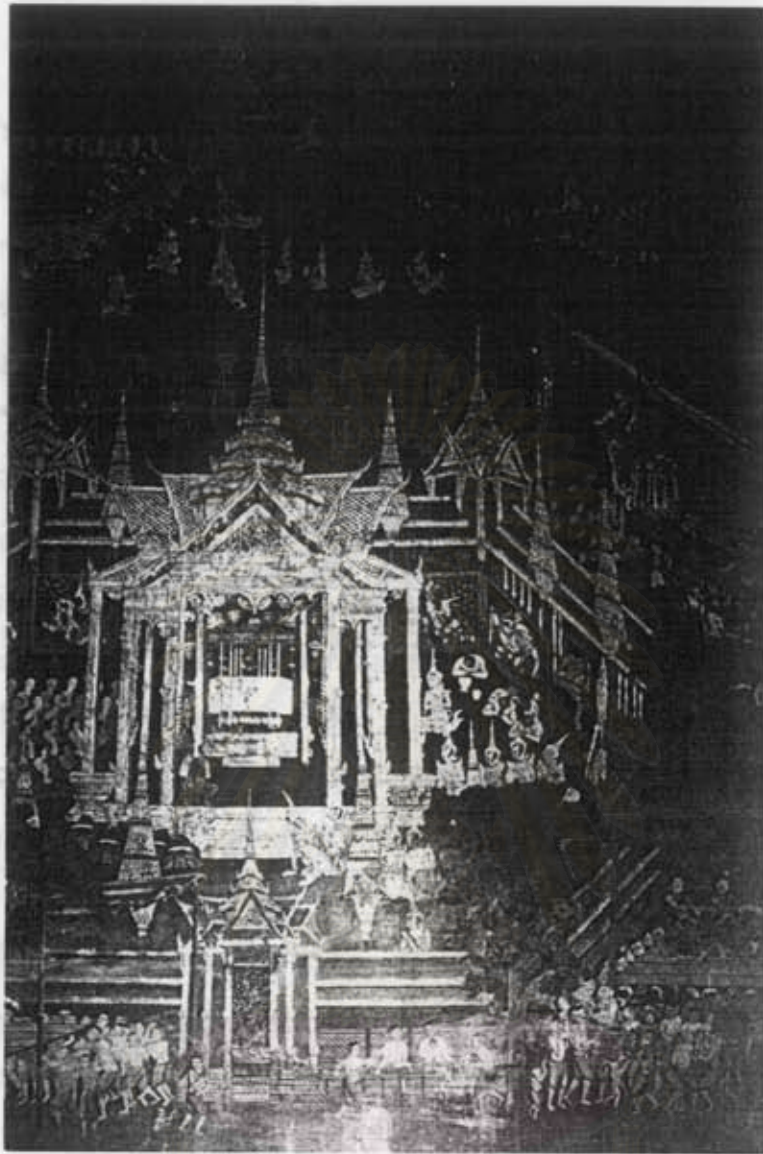
สถานที่แสดง แสดงภายในโรงโจน ลักษณะที่เหลื่อมผืนผ้า หลังคาชั้ว หลังคามุงจาก ด้านหน้าและด้านข้างเปิด ด้านหน้าห้อยโคมสามอัน ยกพื้นสูง กลางโรงมีการยกพื้นอีกชั้นหนึ่งและด้านหลังเป็นฉากคาลาดังอยู่ระหว่างโคมหิน ฉากเว้นด้านข้างสองข้างด้านซ้ายและขวา ด้านซ้ายหลังฉากนี้วาดภาพประตูเมือง ด้านหลังของโรงมีเพดานนั่งร้านสำหรับนักดนตรีนั่งบรรเลงเครื่องดนตรี ซึ่งยกพื้นสูงมากประมาณครึ่งหนึ่งของโรงโจน

โขน (ภาพที่ 39 หน้า 98) เป็นโขนโรงที่สองซึ่งอยู่ทางด้านขวาของกำแพงกรุงกบิลพัสดุ์ ลักษณะโรงโขนเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาทรงจั่ว มีช่อฟ้าใบระกาหางหงส์ หลังคาด้านหน้าสั้นกว่าหลังคาทางด้านหลัง หลังคาด้านหน้าแขวนโคมสีอ่อน โรงโขนยกพื้นสูง ด้านหน้าของโรงเปิดด้านข้างตอนต้นหรือสองในสามของโรงเปิด ด้านข้างตอนท้ายโรงหรือหนึ่งในสามของโรงปิดเป็นห้อง ด้านหลังของโรงปิด ผนังด้านหน้าของห้องทางด้านซ้ายของโรงวาดภาพประตุมือง ตรงกลางวาดภาพต้นไม้ ด้านขวามีช่องเข้าออก ด้านหน้าของโรงมีเสาค้ำหลังคาซ้ายขวาข้างละหนึ่งต้น และมีเสาค้ำสั้นจั่วหลังคาซ้ายขวาข้างละหนึ่งต้น ทางด้านซ้ายของโรงมีผู้แสดงเป็นยักษ์แต่งเครื่องแต่งตัวยักษ์ ศิระสะสวมหัวโขนหน้ายักษ์สีแดง มงกุฎยอดเคียนหนุ ท้าทำรำแขนขาตั้งวงบน แขนซ้ายถือศร ยกขาซ้ายและยื่นขาขวา ทางด้านขวาของผู้แสดงคนนี้มีผู้แสดงเป็นยักษ์อีกคนหนึ่งทำท่าย่อตัวคล้ายนั่งคุกเข่า พนมมือ แต่งเครื่องแต่งตัวยักษ์ ศิระสะสวมหัวโขนรูปยักษ์ศิระสะโล้น หน้าเขียว ทางด้านซ้ายของผู้แสดงยักษ์ตัวแรกมีผู้ชายแต่งกายสวมเสื้อแขนยาว นุ่งโจงกระเบน นั่งพับเพียบอยู่ใกล้ผู้แสดงคนแรกตรงริมโรงมองดูผู้แสดงคนแรก ทางด้านขวาของผู้แสดงยักษ์ตัวที่สอง มีผู้ชายแต่งกายสวมเสื้อแขนยาว นุ่งโจงกระเบน นั่งพับเพียบอยู่ใกล้ผู้แสดงคนที่สองตรงริมโรงและมองดูผู้แสดงคนที่สอง ผู้ชายทั้งสองคนนี้อาจเป็นนักพากย์ ด้านหลังของผู้แสดงยักษ์ตัวแรกมีกลุ่มผู้ชายจำนวนสี่คนนั่งบนพื้นโรงอยู่ใกล้ฉากรูปประตุมือง สามคนนั่งหันหน้าออกมองดูบางสิ่งนอกโรงโขน ส่วนผู้ชายคนที่สี่หันหน้าเข้าโรงมองดูนักดนตรี ซึ่งนั่งอยู่ตรงข้ามทางด้านข้างขวาของโรงโขน กลุ่มผู้ชายสี่คนนี้แต่งกาย สวมเสื้อแขนยาว นุ่งโจงกระเบน เช่นเดียวกับคนที่นั่งข้างผู้แสดงริมโรงโขนทางด้านขวามีแท่นที่วางเครื่องดนตรี และมีนักดนตรีบรรเลง นักดนตรีมีจำนวนห้าคนแต่งกายไม่สวมเสื้อ บางคนมีผ้าคาดไหล่ บางคนมีผ้าคล้องบ่า ในจำนวนนักดนตรีห้าคนมีนักดนตรีคนหนึ่งทำท่าตีกลองหัด ส่วนนักดนตรีอีกสี่คนไม่ทราบว่าจะบรรเลงเครื่องดนตรีอะไร เพราะภาพจิตรกรรมไม่ได้แสดงเครื่องดนตรีนอกจากกลองหัดหนึ่งคู่ ทางด้านหน้าและด้านข้างมีประชาชนคนดูจำนวนมากชื่นชมโขน ผู้ชายแต่งกายสวมเสื้อแขนยาว นุ่งโจงกระเบน ผู้หญิงแต่งกายห่มสไบ นุ่งโจงกระเบน

ตอนถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ (ภาพที่ 40 หน้า 99) พระหีบทองตั้งอยู่ตรงกลางพระเมรุมาศทรงปราสาท ทางด้านหน้าและด้านซ้ายของเมรุมาศมีมัลลภักดิ์บริษั้่นั่งพนมมือถวายบังคมพระศพ ทางด้านขวาของเมรุมาศมีพระสงฆ์หลายรูปนั่งพนมมือถวายบังคมพระศพ ล้อมรอบด้วยระเบียบมิหลังคาเป็นเขตปริณิณชาลที่มีฉัตรเป็นระยะ และมีฉากวาดภาพตัวละครทำท่าจับ นุมทั้งสี่มีช่างหรือลำ้าสร้างรูปปราสาท มีการจัดนาฏยศิลป์มหรสพสมโภชสักการะบูชา ภายนอกปริณิณชาลพระราชพิธี ได้แก่ โขน ซึ่งอยู่ทางด้านซ้ายของเมรุมาศ การละเล่นหอคะเมน บ่วงพวง ซึ่งอยู่ทางด้านหลังของเมรุมาศ การละเล่นพื้นเมือง ซึ่งอยู่ทางด้านหน้าและด้านซ้ายและขวาของเมรุมาศ จะได้กล่าวรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ภาพที่ 39 โขน พุทธประวัติตอนบรมราชาภิเษก จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดกัมมาตุยาราม เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร
ผู้แสดง	ตัวละครอักษีสองคน ไม่ทราบว่าเป็นใคร
เครื่องแต่งกาย	ผู้แสดงคนแรกแต่งตัวเครื่องอักษีสีระสวามหัวโขนหน้าอักษีสีแดง มงกุฎยอดเคียนเหิน ผู้แสดงคนที่สองแต่งเครื่องแต่งตัวอักษีสีระสวามหัวโขนหน้าอักษีสีระสวาม
เรื่องที่แสดง	โขนเรื่องรามเกียรติ์ ไม่ทราบว่าเป็นตอนใด
เครื่องดนตรี	มีนักดนตรีนั่งตีกลองคนหนึ่ง นอกจากนี้เข้าใจว่ายังมีนักดนตรีอีกสี่คน แต่ไม่ทราบบรรเลงเครื่องดนตรีใด
โอกาสการแสดง	ตอนบรมราชาภิเษกมหาบุรุษ
สถานที่แสดง	แสดงภายในโรงโขน ลักษณะที่เหยียบผืนผ้า หลังคาจั่ว หลังคาด้านหน้าห้อยโคมสีอื่น ยกพื้นสูง เหนือศีรษะคนดู ด้านหน้าเปิด ด้านข้างคอนตันของโรงเปิด ด้านข้างคอนท่ายปิดเป็นห้อง ผังด้านหลังวาดฉากภาพประตูปะเมืองและต้นไม้ ด้านขวามีช่องเข้าออก ทางขวาของโรงมีแท่นสำหรับนักดนตรีนั่งบรรเลงเครื่องดนตรี

ภาพที่ 40 โชน (ทางขวาตอนบนของภาพ) การละเล่นหกกะเม่น บ่วงหวง (ทางซ้ายตอนบนของภาพ) การละเล่นพื้นเมือง (ทางซ้าย
 ตอนล่างและทางขวาตอนล่างของภาพ) บนพุทธประวัติ ตอนถวายพระเพลิงพุทธศรีระ จิตรกรรมฝาผนังภายในพระ
 อุโบสถ วัดกันมาตุอาราม เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

โขน (ภาพที่ 41 หน้า 101) ลักษณะโรงโขนรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาทรงจั่วมีช่อฟ้า ใบระกา หลังคาด้านหน้ามีชายคาปีกนกยื่นออกมา สามารถผลักขึ้นด้านบนได้ โดยมีเสาค้ำชาย หลังคาด้านหน้าและด้านข้างของโรงโขนเปิด โรงโขนยกพื้นสูงระดับเหนือสายตาผู้ชม พื้นโรงปูด้วยไม้กระดาน ด้านข้างของโรงมีรูปพลับพลาวางตรงมุม ด้านหลังวาดฉากภาพสถาปัตยกรรมอยู่ตรงกลางโขน ด้านหน้าที่เปิดเป็นเวทีมีผู้แสดงเป็นหนุ่มนางแต่งเครื่องแต่งตัวถึง ศิระสะสวมหัวโขน รูปหนุ่มนางสวมชฎา ทำท่าก้าวกายและยกแขนขวาถือศรตีพลึงสองตัวที่นั่งคุกเข่าอยู่เบื้องหน้า พลึงที่อยู่ใกล้หนุ่มนางทำท่ายกแขนสองข้างขึ้นเหนือศีรษะคล้ายป้องกันตัวหรือจะล้มหงายหลัง ส่วนพลึงตัวที่สองซึ่งอยู่ทางด้านซ้ายของพลึงตัวแรกทำท่าเอียงตัวไปทางซ้ายคุกเข่าหนี และทำท่าโผล่เข้ากอดพลึงอีกตัวหนึ่งซึ่งยืนอยู่ทางด้านซ้ายของพลึงตัวที่สอง และทำโน้มตัวรับพลึงตัวที่สอง พลึงสองตัวแรกแต่งกายสวมเสื้อแขนยาว นุ่งกางเกงขาขาว ศิระสะสวมหัวรูปหน้าถึง ส่วนพลึงตัวสุดท้ายแต่งกายไม่สวมเสื้อ นุ่งโจงกระเบนผ้าลาดมีผ้าคาดเอว สวมศิระสะรูปหน้าถึงไว้ที่หน้าผาก ด้านหน้าของโรงโขนมีประชาชนยืนดูจำนวนมาก แต่งกายต่าง ๆ กัน บางคนไม่สวมเสื้อ นุ่งโจงกระเบน ผูกผ้าคาดเอว บางคนสวมเสื้อแขนยาว บางคนสวมหมวกมีปีก บางคนสวมหมวกคล้ายแขกอิสลาม ทางขวาของโรงโขนมีเสาที่มีผู้ใหญ่และเด็กปีนขึ้นมา

การละเล่นหกคะเมน บ่วงพวง (ภาพที่ 8 หน้า 39) อยู่ทางด้านหลังของเมรุมาศ แสดงกลางแจ้งภายนอกปริมณฑลพระราชพิธี อยู่ระหว่างช่องระथा การละเล่นหกคะเมนมีผู้แสดงชายสามคน ทำท่าหกคะเมนท่าต่าง ๆ เสาละหนึ่งคน ผู้แสดงเอาศิระสะวางบนเป็นไม้สูง มือจับที่ยึดตรงปลายไม้สูง ผู้แสดงแต่งกายไม่สวมเสื้อนุ่งโจงกระเบน ส่วนบ่วงพวงผู้แสดงทำท่าลอดบ่วงแรกซึ่งอยู่ด้านบนสุด ผู้แสดงแต่งกายไม่สวมเสื้อ นุ่งโจงกระเบน

การละเล่นพื้นเมือง (ภาพที่ 42 หน้า 102) แสดงอยู่ทางด้านขวาตอนหน้าของปริมณฑลพระราชพิธี ลักษณะโรงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาทรงจั่ว มีช่อฟ้าใบระกาหางหงส์ หลังคาด้านหน้าสามารถผลักขึ้นด้านบนได้ครึ่งหนึ่งของหลังคา โดยมีเสาค้ำ โขนยกพื้นสูงระดับต่ำกว่าสายตาของผู้ดู พื้นโรงปูด้วยกระดาน ด้านหน้าและด้านข้างเปิด กลางโรงมีผู้แสดงการละเล่นพื้นเมืองเป็นผู้หญิงสามคน แต่งกายเกล้ามวยต่ำ สวมเสื้อแขนยาวมีลายจุด ห่มสไบทับอีกชั้นหนึ่ง นุ่งผ้าถุงพื้น ผู้แสดงหญิงสามคนยืนเรียงแถวหน้ากระดานทำร้ายรำด้านหน้าของโรงมหรสพมีคนดูเป็นผู้ชายคล้ายยังเป็นวัยรุ่นเป็นจำนวนมาก แต่งกายไม่สวมเสื้อ นุ่งโจงกระเบน

- ภาพที่ 41 โยนรามเกียรติ์คอนหูนานครของเมือง ในพุทธประวัติคอนถาวเพ็ญพระพุทธรสิริระ จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัด
ก้นมาตุขาราม เขตสันพันแขวงศ กรุงเทพมหานคร
ผู้แสดง	ตัวละครมีหูนาน และพลลิง
เครื่องแต่งกาย	หูนานแต่งเครื่องแต่งตัวลิง สิริระสวมหัวโขนรูปหูนานสวมขงา พลลิงตัวหนึ่งไม่สวมเสื้อ นุ่งโจงกระเบน สิริระสวมหัวลิง พลลิงอีกสองตัวสวมเสื้อแขนยาว นุ่งกางเกงขาขาว มีผ้าคาดเอว
เรื่องที่แสดง	โยนเรื่องรามเกียรติ์ คอนหูนานครของเมือง
เครื่องดนตรี	ไม่ปรากฏ
โอกาสการแสดง	คอนถาวพระเพ็ญพระพุทธรสิริระ
สถานที่แสดง	แสดงภายในโรงโยนที่เหลี่ยมคินคำ หลังคาทรงจั่ว หลังคาด้านหน้ามีชายปีกนก สามารถผลักเปิดขึ้น
ด้านบนได้ โดยมีเสาค้ำหลังคา ยกพื้นสูงกว่าระดับสายตาคานดู พื้นโรงปูด้วยแผ่นกระดาน ด้านหน้า
และด้านข้างเปิด ด้านข้างมีรูปปั้นพญา ด้านหลังมีฉากวาดภาพศาสนาและโชคหิน

- ภาพที่ 42 การละเล่นพื้นเมือง ในพุทธประวัติ คอนธาวายพระเพลิงพระพุทธรูประวะ ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัด
 กันมาตุอาราม เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร
ผู้แสดง	ผู้แสดงผู้หญิงจำนวนสามคน
เครื่องแต่งกาย	เกล้าผมมวยดำ สวมเสื้อแขนยาว ห่มสไบทับ
เรื่องที่แสดง	ไม่ทราบ
เครื่องดนตรี	ไม่ปรากฏ
โอกาสการแสดง	คอนธาวายพระเพลิงพระพุทธรูประวะ
สถานที่แสดง	แสดงภายในโรงมหรสพ ลักษณะรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาทรงจั่ว หลังคาด้านหน้าสามารถหลักขึ้น
ด้านบนได้โดยมีเสาค้ำ โรงออกพื้นสูงระดับต่ำกว่าสายคาของคานดู พื้นโรงปูด้วยไม้กระดาน ด้านหน้า
และด้านข้างโรงเปิด

ภาพที่ 43 การละเล่นพื้นเมือง ในพุทธประวัติ ตอนถวายพระเพลิงพระพุทธรูประจิระ จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดกันมาอุยาราม เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

ผู้แสดง ผู้แสดงผู้หญิงจำนวนสองคน

เครื่องแต่งกาย เก้าอี้หมอนมวยต่ำ สวมเสื้อแขนยาว คอตั้ง ห่มสไบทับ คาดเข็มขัด นุ่งผ้าถุง

เรื่องที่แสดง ไม่ทราบ

เครื่องดนตรี ไม่ปรากฏ

โอกาสการแสดง ตอนถวายพระเพลิงพระพุทธรูประจิระ

สถานที่แสดง แสดงภายในโรงมหรสพที่เหลือนหินผ้า หลังคาทรงจั่วบุงจาก ด้านหน้ามีหลังคาชานคาปีกนกยื่นออกมา โดยมีเสาทำ ที่นอกสูงสูงกว่าระดับสายคาของคอนกรีต พื้นโรงปูด้วยไม้กระดาน ด้านหน้าและด้านข้างเปิด

การละเล่นพื้นเมือง (ภาพที่ 43 หน้า 103) แสดงอยู่ทางด้านซ้ายตอนหน้าของปริมณฑลพระราชพิธี ลักษณะโรงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาทรงจั่วมีช่อฟ้าใบระกาหางหงส์ หลังคาด้านหน้าทำเป็นหลังคาปีกนกยื่นออกมางด้วยจาก มีเสาค้ำหลังคาด้านซ้ายขวา โรงยกพื้นสูงระดับสายตาของผู้ดู พื้นโรงปูด้วยไม้กระดาน ด้านหน้าและด้านข้างโรงเปิด ตรงกลางโรงผู้แสดงหญิงสองคนทำหมมมวยต่ำ สวมเสื้อแขนยาวคอตั้ง ห่มสไบทับอีกชั้นหนึ่ง คาดเข็มขัด นุ่งผ้าถุง ทำท่าย่อก้าวข้างและเหยียดแขนทั้งสองข้างไปทางด้านข้าง ด้านหน้าและด้านข้างของโรงมีประชาชนคนดูยืนชมจำนวนมาก มีการแต่งกายที่แตกต่างกันทั้งผู้ชายและผู้หญิง ผู้ชายบางคนสวมเสื้อแขนยาวบ้าง-บางคนไม่สวมเสื้อบ้าง นุ่งโจงกระเบน มีผ้าคาดเอว ผู้หญิงบางคนห่มสไบบ้าง บางคนสวมเสื้อแขนยาวบ้าง นุ่งโจงกระเบน ทำท่ากางร่ม นอกจากนี้มีเด็กด้วย บางคนไว้ผมจุก ไม่สวมเสื้อ นุ่งโจงกระเบน บางคนไว้ผมเกล้าและไม่สวมเครื่องแต่งกาย

2. วัดอ่างแก้ว

วัดอ่างแก้ว ตั้งอยู่แขวงบางหว้า เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

ประวัติโดยสังเขป

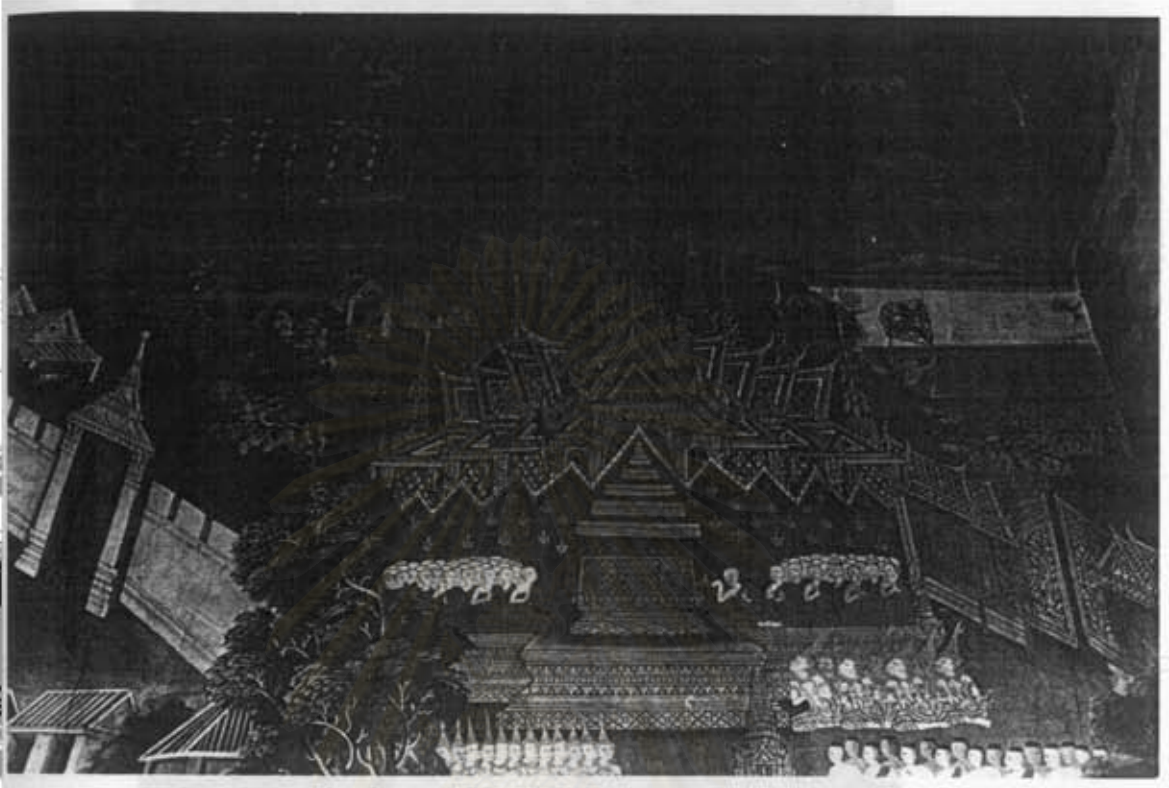
วัดอ่างแก้วสร้างขึ้นสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2419 ภายหลังจากที่ได้ขุดคลองภาษีเจริญเรียบร้อยแล้ว 8 ปี ผู้สร้างวัดคือ พระภานุโกศลเถระ (รอด) ซึ่งจำพรรษาอยู่ที่วัดโคกนอน ไม่ห่างไกลจากวัดโคกนอนนี้นัก ได้บอกบุญผู้มีจิตศรัทธาซื้อที่ดินและสัมภาระในการก่อสร้างวัด และได้จัดสร้างวัดนี้ขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความดีแก่ตัวเอง และยังมีผู้บริจาคเรือนไม้สักให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์อีกหลายราย เมื่อได้สร้างเสนาสนะเสร็จแล้ว จึงได้จัดให้พระภิกษุที่เป็นสังฆวิหาริกของท่าน 5 รูป มาจำพรรษาอยู่ประจำ การสร้างอุโบสถได้เสร็จเรียบร้อยแล้วเมื่อ พ.ศ. 2420 และทำการผูกพัทธสีมาในพ.ศ. 2421

ภาพนาฏศิลป์ในงานสมโภชพระราชพิธีต่าง ๆ บนฉัตรกรรมฝาผนัง

ภายในพระอุโบสถวัดอ่างแก้ว มีภาพจิตรกรรมฝาผนังเหนือขอบหน้าต่างตอนบน เรื่องพุทธประวัติ มีภาพนาฏศิลป์ในงานสมโภชพระราชพิธีจำนวน 1 ภาพ เป็นตอนถวายพระเพลิงพระพุทธรูป

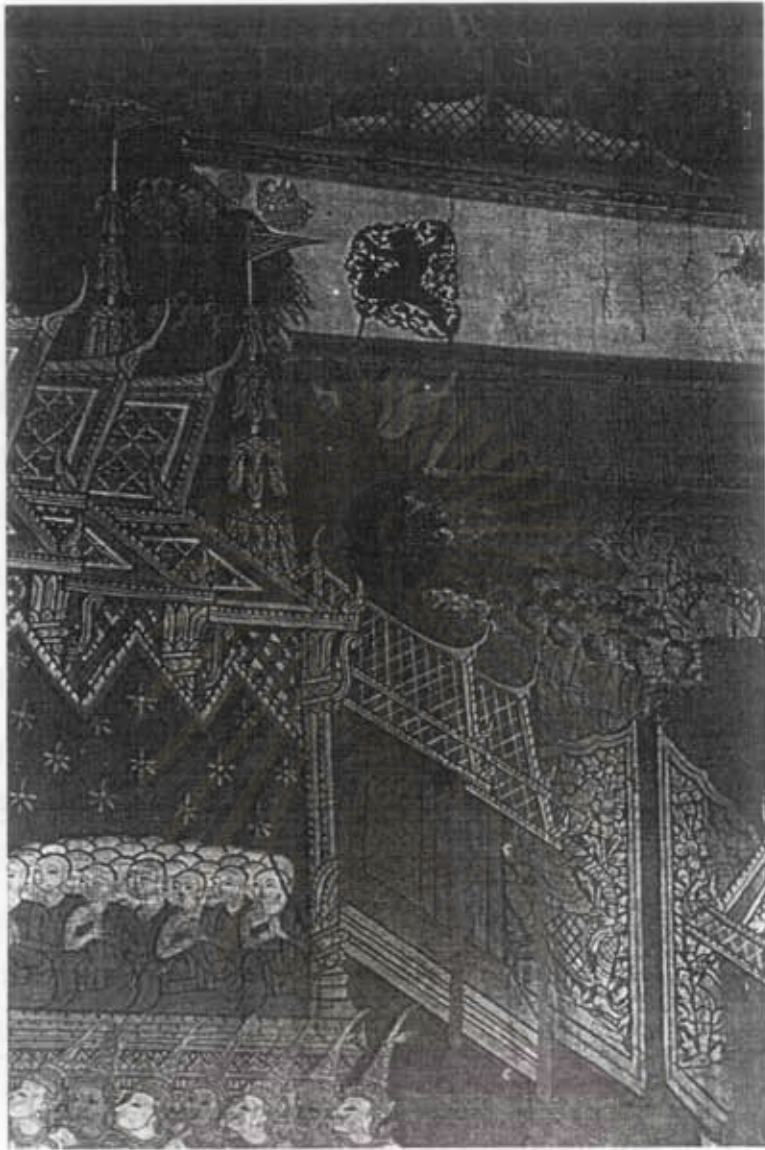
ภาพจิตรกรรมฝาผนังตอนถวายพระเพลิงพระพุทธศรีระ เป็นภาพพระเมรุมาศถวายพระบรมศพพระพุทธเจ้า พระหีบทองประดิษฐานบนจัตกาชาน ตรงกลางพระเมรุมาศทรงปราสาท ส่วนปลียอดเป็นปราสาทบนแท่น พระบาททั้งคู่ปรากฏออกมาให้พระมหากัศตปะเห็น ทางด้านซ้ายของพระหีบทองพระเพลิงทิพย์ถูกบันดาลขึ้น สองข้างซ้ายขวามีบรรดาพระสงฆ์หลายรูปนั่งพับเพียบพนมมือ เบื้องล่างแท่นประดิษฐานพระหีบทองมีมัลลภักดิ์ริษัณังพับเพียบพนมมือทางด้านซ้ายของพระหีบทอง ถัดออกมาทางด้านหน้าทางขวามีบรรดาเทวดานั่งพนมมือพับเพียบทางด้านขวาของพระหีบทอง ถัดออกมาทางด้านซ้ายเป็นบรรดาประชาชนทั้งผู้ชายและผู้หญิงนั่งพนมมือพับเพียบ พระเมรุมาศล้อมรอบด้วยระเบียบมีหลังคา ทางด้านหน้าของระเบียบมีประตูยอดทรงปราสาท ด้านข้างทางซ้ายของระเบียบมีประตูหลักเข้าออกเขียนภาพเชี้ยววง พระราชพิธีจัดนาฏศิลป์มหรสพสมโภชสักการะบูชา ได้แก่ หนึ่งใหญ่ ซึ่งแสดงอยู่ทางซ้ายด้านหลังของเมรุมาศ โขน ซึ่งแสดงอยู่ทางขวาด้านหลังของเมรุมาศ และการละเล่นหอคะเมน ไม้สูง ใต้ลวดราวแพน อยู่ทางด้านขวาถัดจากโขน (ภาพที่ 44 หน้า 106)

หนึ่งใหญ่ (ภาพที่ 45 หน้า 107) แสดงกลางแจ้ง ทางซ้ายตอนหลังของพระเมรุมาศภายนอกปริมณฑลพระราชพิธี มีจอหนึ่งสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่และยาวขึงอยู่ ส่วนกลางของจอหนึ่งใช้ผ้าสีขาวโปร่ง จอหนึ่งมีขอบไม้ไผ่และขอบสองสีทั้งตอนบนและตอนล่าง ขอบสีตอนบนมีลวดลาย เหนือขอบไม้ไผ่มีเสาขนาดเล็กปักตรงแดงห้าอันเป็นระยะไล่ระดับความสูง ตรงกลางสูงสุดสองข้างด้านซ้ายและขวาต่ำกว่า ระหว่างเสาปักตรงห้าอันมีตารางดาข่ายเชื่อมเสาตรง ด้านหลังของจอหนึ่งมีเสาตรงแดงปักเป็นระยะอีกชั้นหนึ่ง ส่วนล่างของจอหนึ่งมีแผงไม้ทำลวดลายกรอบแต่ละแผ่นเรียงกันมีความยาวเท่ากับจอหนึ่ง มุมขวาตอนบนของจอหนึ่งมีภาพคล้ายดวงจันทร์ ถัดเข้ามาเป็นภาพนางฟ้าทำท่าเหียงข้างเหาะบิน โดยหันหน้าเหียงซ้ายเข้าหาจอหนึ่ง ถัดจากภาพนางฟ้ามีคนเช็ดหนึ่งง่ารูปลิงทำท่าเหาะ เข้าใจว่าหนึ่งง่าภาพนี้คงเป็นภาพหนุมาน คนเช็ดหนึ่งทำท่ายกแขนมือจับไม้ทาบตัวหนึ่งกับจอหนึ่ง และยกขาขวาขึ้นพร้อมกันด้วย การเช็ดหนึ่งหันหน้าไปทางซ้ายของจอหนึ่ง คนเช็ดแต่งกายไม่สวมเสื้อ นุ่งโจงกระเบน ถัดมาด้านหน้าของจอหนึ่งเว้นระยะพอควรมีนักดนตรีบรรเลงเครื่องดนตรีประกอบการเช็ดหนึ่ง มองเห็นนักดนตรีสี่คนไม่สวมเสื้อ คนแรกทำท่าตีกลองทัดคู่หนึ่ง คนที่สองไม่ทราบว่าเป็นเครื่องดนตรีอะไร คนที่สามทำท่าตีตะโพน คนที่สี่ทำท่าตีฉิ่งวง ทางด้านซ้ายมือของวงดนตรีมีประชาชนคนดูขึ้นชม โดยหันหน้าไปทางจอหนึ่งบ้าง หันหน้ามามองวงดนตรีบ้าง คนดูแต่งกายไม่สวมเสื้อ นุ่งโจงกระเบน

ภาพที่ 44 นายยศิปปิมพรตตมโกซ ได้แก่ หนิงใหญ่ (ทางขวาตอนบนของภาพ) โชน (ทางซ้ายตอนบนของภาพ) การละเล่นไม้สูง หกตะเมน (ทางซ้ายสุดตอนบนของภาพ) โนนะพุทธประวัติ ตอนถวายพระเพลิงพระพุทธรูประ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภายในวัดอ่าแก้ว เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ภาพที่ 45 ผนังใหญ่ ในพุทธประวัติตอนถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดอ่าแก้ว เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร
- ผู้แสดง ผนังง่าเข้าใจว่าเป็นรูปพญามาน หรือคนเข็ดหน้าชายหนึ่งคน
- เครื่องแต่งกาย คนเข็ดหน้าไม่สวมเสื้อ นุ่งโจงกระเบน
- เรื่องที่แสดง รามเกียรติ์ ไม่ทราบว่าเป็นตอนใด
- เครื่องดนตรี นักดนตรีคนแรกถือกลองทัดคู่หนึ่ง นักดนตรีคนที่สองไม่ทราบว่าเป็นเครื่องดนตรีอะไร นักดนตรีคนที่สามตีตะโพน นักดนตรีคนที่สี่ตีฉิ่งฉวง
- โอกาสการแสดง ตอนถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ
- สถานที่แสดง แสดงกลางแจ้ง ทางซ้ายตอนหลังของพระเมรุมาศภายนอกปริมณฑลพระราชพิธี มีจอหนังสี่เหลี่ยม คั้นผ้าขนาดใหญ่อยู่ข้างจอ จอหนังมีขอบไม้ไผ่และขอบสี เหนือขอบไม้ไผ่มีธงแดงปักเรียงเป็นระยะ ส่วนล่างของจอหนังเป็นแผงไม้มีลวดลาย มุมขวาของจอหนังมีภาพดวงจันทร์และนางฟ้าเหาะ เจ็ดผนังทางด้านซ้ายของจอหนัง

โขนนั่งราว (ภาพที่ 46 หน้า) แสดงภายในโรงโขน ซึ่งตั้งอยู่ทางขวาตอนหลังของพระเมรุมาศ ภายนอกปริมณฑลพระราชพิธี และอยู่ด้านหน้าของระทากและไฟพะยมาศ ลักษณะโรงโขนเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีเสาสี่มุมค้ำหลังคา หลังคาทรงจั่วมีช่อฟ้าใบระกาหางหงส์ หลังคา ด้านหน้ามีชายคาปีกนกผลักขึ้นด้านบนได้ ยกพื้นสูงระดับเหนือศีรษะของคนดู พื้นโรงปูด้วยกระดาน ด้านหน้าและด้านข้างของโรงเปิด ด้านหลังของโรงปิดทำเป็นฉาก วาดภาพตอนบนเป็นท้องฟ้ามีเมฆและวิมานของเทวดาลอยอยู่ ทางด้านขวาของท้องฟ้ามีพระจันทร์ ทางด้านซ้ายของท้องฟ้ามีพระอาทิตย์ ถัดจากท้องฟ้าเป็นภูเขามีสันไม้ขึ้นแซม ตอนล่างมีศาลาอาศรมตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างโหนดหิน ด้านหลังของภูเขามีสภาพประตูเมือง ถัดมาทางด้านหน้าของโรงโขนทางด้านซ้ายมีภาพปราสาท ส่วนทางขวามีภาพพลับพลา กลางโรงมีเสาสองต้นและมีราวพาดระหว่างกลางเสาสองต้น หน้าราวมีผู้แสดงสองคนคือหนุมานและองคต หนุมานแต่งเครื่องแต่งตัวถึงศีรษะสวมหัวโขนรูปหนุมาน องคตแต่งเครื่องแต่งตัวถึงศีรษะสวมหัวโขนรูปองค์มณฑุญชอดสามกليب หนุมาน ทำท่านั่งคุกเข่ายกแขนขวาและแขนซ้ายหันหน้าเข้าหาเงรจากับองคตซึ่งนั่งคุกเข่าตรงข้ามกัน ทำท่า ยกแขนซ้ายและวางมือขวาอยู่บนหน้าขาซ้าย ทางด้านซ้ายของโรงมีเพิงนั่งร้านสำหรับนักดนตรีนั่งบรรเลงเครื่องดนตรี หลังคาเพิงนั่งร้านต่อจากหลังคาด้านข้าง หลังคาเป็นรูปสี่เหลี่ยมเอียงลาดลงมาทางด้านซ้าย มีเสาค้ำหลังคาสองด้านทางด้านซ้ายและด้านขวา และมีแผ่นไม้กั้นเป็นทิวางเครื่องดนตรี ในภาพมองเห็นนักดนตรีสองคนนั่งอยู่ด้านหลังของกลองทัดคู่ ด้านหน้าโรงโขนมีประชาชนคนดูยืนชมจำนวนมากทั้งผู้ชายและผู้หญิง ผู้ชายแต่งกายไม่สวมเสื้อ บางคนมีผ้าพาดบ่า ผู้หญิงแต่งกายห่มสไบ คนดูบางคนกางร่ม

การละเล่นหกคะเมน (ภาพที่ 47 หน้า) แสดงกลางแจ้ง ทางขวาตอนหลังของพระเมรุมาศ ภายนอกปริมณฑลพระราชพิธี ถัดจากโรงโขน ผู้แสดงชายไม่สวมเสื้อ นุ่งโจงกระเบน ศีรษะสวมมงคล ทำท่าหกคะเมนศีรษะยันเป็นปลายยอดไม้สูง เท้าชี้ฟ้า ขาขยับเคลื่อนไหวคล้ายท่าก้าวเดิน มือยึดจับส่วนที่เป็นที่จับสำหรับผู้แสดงซึ่งยื่นออกมาจากแป้นปลายยอดไม้สูง

การละเล่นไม้สูง (ภาพที่ 47 หน้า) แสดงกลางแจ้ง ทางขวาตอนหลังของพระเมรุมาศ ภายนอกปริมณฑลพระราชพิธี ถัดจากโรงโขนและการละเล่นหกคะเมน ผู้แสดงชายไม่สวมเสื้อ นุ่งโจงกระเบน ศีรษะสวมมงคล ทำท่ายืน แขนข้างซ้ายเหยียดออกไปทางด้านซ้ายและยกมือซ้ายขึ้นส่วนแขนวางแนบหน้าอกและยกมือขวาตั้งขึ้น ผู้แสดงยืนอยู่บนแป้นปลายยอดไม้สูง

การละเล่นไต่ลวดครำแพน (ภาพที่ 47 หน้า) แสดงกลางแจ้ง ทางขวาตอนหลังของพระเมรุมาศ ภายนอกปริมณฑลพระราชพิธี ถัดจากโรงโขน การละเล่นหกคะเมน และไม้สูง ผู้แสดงชายไม่สวมเสื้อ นุ่งโจงกระเบน ทำท่าก้าวเดินไต่ลวดที่ผูกขึงระหว่างเสาสองต้นที่มีเชือกผูกต้นเสาและทอดเอียงลงพื้นดิน ผู้แสดงทำท่ายกแขนสองข้าง มือถือหางนกยูง

ภาพที่ 46 โขนนั่งราว ในพุทธประวัติ ตอนถวายพระเพลิงพระพุทธรูประจิระ จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดอ่างแก้ว เขตภาษีเจริญ

กรุงเทพมหานคร

ผู้แสดง

ตัวละครคือหนุมานและองคค

เครื่องแต่งกาย

หนุมานแต่งเครื่องแต่งตัวถึง สวมหัวโขนรูปหนุมาน

เรื่องที่แสดง

รามเกียรติ์ ไม่ทราบว่าตอนใด

เครื่องดนตรี

นักดนตรีบรรเลงกลองหัดคู่

โอกาสการแสดง

ตอนถวายพระเพลิงพระพุทธรูประจิระ

สถานที่แสดง

แสดงภายในโรงโขนซึ่งตั้งอยู่ทางขวาด้านหลังพระเมรุมาศ หน้าระทาและไฟพะเนียงมาศ ลักษณะรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาทรงจั่ว ด้านหน้ามีหลังคาปีกนกมดักขึ้นด้านบน ยกพื้นสูงเหนือศีรษะของคนที่พื้นโรงปูด้วยไม้กระดาน ด้านหน้าและด้านข้างเปิด ด้านหลังปิดฉากจากภาพดูเขามีศาลาอาศรมตรงกลาง ด้านหน้าโรงโขนมีภาพปราสาทและพลับพลา กลางโรงมีเสาสองต้นและมีราวพาด ทางด้านซ้ายของโรงมีที่นั่งร้านสำหรับนักดนตรีบรรเลงเครื่องดนตรี ลักษณะหลังคาที่เหนือเชิงลาด มีขอบวางเครื่องดนตรี

- ภาพที่ 47 การเล่นเกมหอคะเมน ไม้สูง โต้วคร่าแพน (เรื่องจากขวามาซ่าย) ในพุทธประวัติ ตอนถวายพระเพลิงพระพุทธรูป
จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดอัมพวันเจติยวิหาร กรุงเทพมหานคร
ผู้แสดง	การแสดงแต่ละประเภทผู้แสดงชายคนเดียว
เครื่องแต่งกาย	ไม่สวมเสื้อ นุ่งโจงกระเบน ผู้แสดงหอคะเมนและไม้สูงศีรษะสวมมงกุฎ
เรื่องที่แสดง	ไม่มี เป็นการแสดงความสามารถของผู้แสดง
เครื่องดนตรี	ไม่ปรากฏ
โอกาสการแสดง	ตอนถวายพระเพลิงพระพุทธรูป
สถานที่แสดง	แสดงกลางแจ้ง ทางขวาตอนหลังของพระเมรุมาศ ภายนอกบริเวณศาลพระราชนิเวศน์ วัดจากโรงโขน